

Thomas a Kempislezing zaterdag 23 juni 2018.

Wat is rijk? Een predikant in Rwanda definieerde dit als volgt. Een rijk persoon is iemand die honig op zijn brood kan smeren. Honing is namelijk overbodig voor de basis van de behoeften van de mens.

Wat is arm? Dat ligt er maar net aan in welk land je woont. Om armoede te meten gebruiken de VN de internationale armoedegrens van de Wereldbank, van 1,90 Dollar per dag.

Mensen die per dag minder dat dit bedrag te besteden hebben, zijn volgens de VN arm. Armoede in Nederland is relatief, zegt Gerrit Zalm, voormalig minister van Financiën en oud directeur van ABN-AMRO. Op zich is dat waar. Elke drie seconden sterft op aarde een mens aan de gevolgen van de honger. Dat armoede relatief is hoor ik overigens nooit zeggen door mensen die in Nederland onder de armoedegrens leven.

Wat is arm in Nederland? Het criterium voor armoede is volgens onderzoekers van het Sociaal Cultureel Planbureau 'een inkomen onder het niet-veel-maar-toereikend-criterium'. Het SCP spreekt van armoede in Nederland 'als je tenminste een jaar lang, niet het geld hebt voor spullen en voorzieningen die in de eigen samenleving "als tenminste noodzakelijk gelden"'.

Overigens hanteert het SCP andere armoedegrenzen dan het CBS. Beide verschillen zelfs van mening of armoede subjectief is.

De economie trekt aan. Het aantal huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens daalt echter nauwelijks. Het groeit zelfs.

Vaak zijn kinderen de dupe van armoede. Bij hen komt het hardst binnen. Van alle kinderen in de wereld zijn die in Nederland het gelukkigst, blijkt uit een onderzoek van Unicef. Dit geldt voor 95% van hen, zegt oud kinderombudsman Marc Dullaert. Van die andere 5% worden volgens hem kinderrechten met voeten getreden. Inmiddels leeft 1 op de 9 kinderen in armoede.

Wat zijn oorzaken van armoede?

Vaak is er niet één oorzaak aan te wijzen, maar gaat het vaak om een combinatie van factoren.

Onverwachte gebeurtenissen. Je staat op een kruispunt in je leven. Er is een grote verandering in je uitgaven of inkomen. Je man/vrouw komt te overlijden, echtscheiding, je wordt werkloos of arbeidsongeschikt, je krijgt kinderen of door ziekte heb je onverwacht hoge ziektekosten. Deze life-events doen een groot beroep op je financiële spankracht. De aanpassing aan deze nieuwe situatie is soms moeilijk of niet snel te realiseren. Vaak ontstaan er dan ook schulden. Het zijn gebeurtenissen die ons allemaal kunnen overkomen. De grens tussen rijkdom en armoede is vaak een dunne lijn. Zo maar ben je van miljonair een krantenjongen.

Vaak is armoede overdraagbaar ofwel armoede is erfelijk. Wie voor een dubbeltje geboren is wordt nooit een kwartje.

Wat doet armoede met mensen?

Vaak is het niet hebben van voldoende financiële middelen waar mensen alleen mee zitten. Als je onder de armoedegrens leeft, wordt je anders benaderd, anders bejegend, bewust of onbewust volgt er sociale uitsluiting, er wordt anders naar je gekeken. Dit doet meer met mensen in armoede dan het niet hebben van geld.

Te weinig geld heeft als gevolg dat kinderen uit gezinnen in armoede zonder ontbijt naar school gaan, in zomerkleren de winter in. Het zit in het hoofd van de kinderen. Hun perspectief houdt op aan het einde van de week. Het is iedere week weer spannend of

men niet uit huis is gezet. Deze kinderen dromen niet meer over de toekomst. Als ze al een vervolgopleiding volgen, dan moet die niet zo lang zijn of het moet een opleiding zijn zonder al te veel kosten of kostbare leermiddelen.

Onder de armoedegrens leven is zoals gezegd niet alleen het niet hebben van voldoende financiële middelen.

Als mens wordt je anders benaderd, je krijgt dingen aangeboden en er is vaak geen keus. De Voedselbank bepaalt of jij de komende week sperziebonen of bloemkool eet. Er zijn vakanties voor minima naar Ameland, IJhorst of Vierhouten. Wil je naar Limburg op vakantie, dat kan dan niet. Overigens doe ik geen enkele afbreuk aan deze initiatieven, die moeten blijven bestaan om mensen toch gezondheid en wat levensvreugde te bieden. Het laat wel zien dat je niet veel te kiezen hebt.

Laatst hoorde ik iemand roepen die een meer dan fatsoenlijk inkomen had "mijn kinderen gaan voor sportschoenen ook naar de Bristol". Van zijn salaris kon hij prima Adidas of Nikeschoenen betalen, maar hij deed het niet. Hij maakte een andere keus. Het verschil is dat hij die keuze had. Mensen onder de armoedegrens hebben die keuze niet en dat doet wat met je.

Vaak is hulp als voedselpakketten, kinderpakketten goed bedoeld, maar het maakt van trotse mensen, afhankelijke mensen. Je moet maar afwachten wat de ander voor je over heeft of wat er in de supermarkt blijft liggen. Kleding die anderen niet meer passen of die voor hen uit de mode zijn, passen jou nog wel. Het wordt als vernederend ervaren. Het niet rond kunnen komen tast mensen hun mentale vermogens aan. Ze kunnen minder goed denken, worden minder intelligent enz. Ze kunnen daardoor minder goed plannen, gaan bij de dag leven, worden impulsiever en als er sprake is van schulden doet men soms maar wat. Vakantiegeld of andere meevallers worden niet besteed aan noodzakelijke en broodnodige zaken of het aflossen van schulden, maar bijvoorbeeld wel aan een flatscreen. Het laatste is ook begrijpelijk. Het is je enige venster naar de wereld. Over het algemeen kan men prima acute problemen oplossen, maar men is minder goed in het ontwikkelen van duurzame oplossingen.

Wie altijd over geld tobt, kan niet altijd meer goed denken. Schulden en armoede hebben een ingrijpend effect op het brein en daarmee op het cognitief vermogen van een mens. Men is minder doelgericht, van het maken van een lange termijnplanning is geen sprake en

kan men verleidingen niet goed weerstaan.

Diverse onderzoeken bevestigen steeds weer de samenhang tussen stress, een slechte gezondheid, schulden, ongezonde leefstijl, een laag inkomen en vaak werkloos. Soms letterlijk een dodelijke combinatie. Zo is ongezond eten vaak goedkoop en is gezond eten als fruit relatief duur. Arm zijn is een gezondheidsrisico.

Mensen die hun hele leven moeten rondkomen van een laag inkomen of een lagere opleiding hebben gehad, leven gemiddeld zeven jaar korter dan mensen met een hogere opleiding of hoger inkomen. En in dat korte leven brengen ze ook nog vijftien jaar door in minder goede gezondheid.

Dit zeggend doe ik mensen tekort die zich er boven uit vechten, met veel levenskunst en wijsheid er boven uit komen. Voor hen neem ik diep mijn hoed af en ze verdienen een diep respect, maar het is een minderheid.

Hoe treedt je deze mensen tegemoet, wat kun je doen, hoe lossen we het op?

Dit vergt een omdenken. Zoals vorige week in de Volkskrant te lezen was, is niet de oplossing of is het meeste resultaat te behalen door sociale rechercheurs op een zaak te zetten. Ga in eerste instantie uit van vertrouwen tot het tegendeel bewezen is. Geef en leer mensen zelf regie over hun leven te hebben. In veel gevallen weten ze zelf wat nodig is.

Een kreet die er de laatste jaren opgang deed was "zet mensen in hun eigen kracht". De praktijk en onderzoek leert dat dit niet altijd opgeld doet. Vaak hebben mensen geen kracht meer, zijn ze moe en murw gebeukt en moeten ze eerst op krachten komen. Geef ze hiervoor tijd en ruimte.

Het is belangrijk dat mensen worden gerespecteerd en het gevoel krijgen dat ze erbij horen. Dit vergt wat van mensen die aan de goede kant van de streep staan. Zij moeten afleren vanuit hun eigen maatschappelijke positie naar anderen te kijken en die als maatstaf te hanteren.

Het gaat om kritisch te kijken naar je eigen maatschappelijke positie.

Geef de ander het gevoel dat ook zij ertoe doen en ook zij een bijdrage kunnen leveren aan het welzijn van de samenleving.

Het is geen beweging van arm naar rijk, maar een beweging van arm naar warm.

Wim van Ree, diaconaal consulent Protestantse Gemeente Zwolle.
(consulent@diaconiezwolle.nl)